

Wetenschap en politiek

Harry Knooren

Redactiesecretaris *Samenleving en politiek*

Het Vlaamse regeerakkoord voorziet een 'inhaalbeweging' voor de financiering van het wetenschappelijk onderzoek. Tegen het einde van de regeerperiode wil men - samen met de bedrijven - een investeringsniveau van 2% van het BNP halen. Voor de begroting '96 betekent dat een meeruitgave van 2 miljard frank, of 14% meer dan in '95.

Wetenschappelijk onderzoek is de enige post in de Vlaamse begroting '96 waar substantieel meer geld voor uitgetrokken wordt. Het is merkwaardig dat dit nauwelijks reacties oproept. Natuurlijk zijn de behoeften aan bijkomende middelen voor de wetenschap groot, maar dat zijn ze ook in andere sectoren. De opvang en verzorging van bejaarden verdient meer en beter betaald personeel. De sociale woningbouw is na het inhaalplan van De Batselier nog lang niet verzadigd. Is leefmilieu dan geen prioriteit meer? En wat met de twee grote beleidsprioriteiten van de Vlaamse regering: de strijd tegen de werkloosheid en de grootstedelijke problematiek? Voor de tweede tewerkstellingsconferentie heeft de Vlaamse regering in het totaal 3 miljard over, waarvan 1,7 miljard wordt overgeheveld van de eerste tewerkstellingsconferentie. Van de 1,3 miljard nieuwe middelen is 1 miljard een eenmalige uitgave, zodat er amper 300 miljoen aan recurrente middelen overblijft. Dezelfde zuinigheid vinden wij terug bij die andere topprioriteit: stadsvernieuwing. Het Sociaal Impulsfonds voor de grootstedelijke problematiek krijgt slechts 500 miljoen aan nieuwe middelen.

Dit is niet louter een kanttekening. Wat mij betreft roept de verhoging van de middelen voor het wetenschappelijk onderzoek fundamentele vragen op, die ik hier ter sprake wil brengen. De eerste vraag is van kwantitatieve aard. Als er al een inhaalplan nodig is voor steun aan het wetenschappelijk onderzoek, tot waar moet men

dan gaan? Moet de 3% van het BBP die in sommige landen (o.a. in Zuid-Oost-Azië) nu reeds gehaald wordt, als streefdoel gelden? En hoe kan een substantiële middelenverhoging gemotiveerd worden in een context van budgettaire besparingen? Meer geld voor wetenschappelijk onderzoek betekent minder ruimte voor andere beleidsdomeinen. Los van het niveau van het globale budget voor wetenschappelijk onderzoek, is er een tweede, even belangrijke vraag die beantwoord moet worden: hoe kunnen de middelen optimaal besteed worden? Moet het budget wetenschapsbeleid in zijn geheel niet geheroriënteerd worden? Moet het fundamenteel onderzoek bevoordeeld worden ten koste van georiënteerd, toegepast of beleidsondersteunend onderzoek? Worden de menswetenschappen niet al te stiefmoederlijk behandeld bij de verdeling van de onderzoekskredieten? En zijn er in de disciplines zelf geen heroriënteringen gewenst? Er blijft ten slotte nog een derde grote vraag: moet de overheid het wetenschappelijke onderzoek richting geven en hoe kan dat dan best? Moet de overheid het R&D-beleid sturen door impulsprogramma's en opdrachten voor beleidsondersteunend onderzoek? En moet zij alle onderzoek in de bedrijven met voldoende wetenschappelijke serieus steunen, of moet zij daar selectief in zijn? Deze vragen zijn kernvragen in het debat over wetenschaps- en technologiebeleid, dat wij in dit nummer van *Samenleving en politiek* als maandthema hebben gekozen.

De redactie nodigde Focus Research als eerste uit om haar visie op het thema 'wetenschapsbeleid' neer te schrijven. In zijn artikel pleit de voorzitter van de Vlaamse Werkgroep Wetenschapsbeleid van Focus Research, Jan Nuyts, voor een radicale deregulering. Focus Research geniet als groepering voor de belangenverdediging van vorsers een goede reputatie. Jan Nuyts

verdedigt hun standpunt met verve. De term 'wetenschapsbeleid' is een aberratie, stelt hij, of op zijn minst een contradictio in terminis: "alle dirigistische ingrepen van overheidswege zijn uit den boze". "Inhoudelijke sturing" en het leggen van politieke en inhoudelijke prioriteiten beantwoorden aan zijn definitie van dirigisme. Alleen "gedepoliteerde politici" en een "ruim, open en niet-politiek debat" kunnen de wetenschap vooruit helpen. Focus Research wil meer, liefst véél meer geld, en minder, liefst géén overheidsbemoeienis.

Naast zijn mening over de politiek, geeft Focus Research ook zijn visie op het functioneren van het wetenschapsbedrijf. Zij pleiten voor het bevoordelen van fundamenteel, niet-gericht onderzoek. Het toegepast onderzoek slurpt teveel geld op, vinden zij. De onderzoeksprioriteiten in dit soort onderzoek zouden vooral door de noden van het bedrijfsleven gedicteerd worden, terwijl het vrije, fundamentele onderzoek zich enkel laat inspireren door de "pure nieuwsgierigheid om nieuwe feiten te ontdekken". Focus Research deelt die visie met anderen: zij was lang populair, ook bij progressieve wetenschappers en politici. Of ze nog klopt, is echter de vraag. Wordt het overgrote deel van de 'vrije' onderzoeksresultaten, onder andere in de toegepaste wetenschappen en in de medische research, niet ingezet in onderzoeksprojecten die de voedingsbodem leggen voor lucratieve contractresearch? Die vraag is wellicht niet even populair als de visie van Focus Research, maar zij past perfect in de basisfilosofie van het vrije en kritische onderzoek dat zij zo hoog in het vaandel dragen. Het is een belangrijke vraag, want als de veronderstelling klopt, dan worden de 'vrije' middelen - althans in die domeinen - indirect gestuurd door de meest kapitaalcrachtige opdrachtgevers voor contractresearch. En als dat zo is, is het dan niet de plicht van de overheid de onderzoeksprioriteiten die vanuit het bedrijfsleven worden opgelegd bij te sturen en er andere prioriteiten aan toe te voegen? Een linkse stelling zou dus kunnen zijn dat

de onderzoeksmiddelen van de overheid juist meer georiënteerd en gestuurd moeten worden. Dat hoeft niet noodzakelijk gelijk te staan met politiek favoritisme of een kleinzielige verkaveling van middelen.

In het tweede artikel van ons maandthema vertrekt de Nederlander Ruud Smits van een heel andere benadering. Geïnspireerd door Chris Freeman pleit hij voor een "integraal technologiebeleid". Hij toont aan dat zomaar meer geld pompen in wetenschappelijk onderzoek geen zoden aan de dijk zet, als niet tegelijk aandacht wordt geschonken aan andere actoren, waaronder de "vragers" naar kennis, als bedrijven en consumenten. Zijn centrale stelling is dat er een gelijkwaardige interactie moet zijn tussen wetenschap en technologie, economie en samenleving. In die visie krijgt de politiek heel uitdrukkelijk een rol toebedeeld: het is aan het parlement om de particuliere belangen die spelen in het wetenschapsbedrijf te overstijgen en er richting aan te geven. De gebruikers hebben de opdracht zich actiever met technologie te bemoeien. En de universiteiten hebben de taak keuzes te maken en te beseffen dat zij niet in een ivoren toren leven: "hoewel wetenschappelijke criteria bij deze keuzes altijd een belangrijke rol blijven spelen, worden niet-wetenschappelijke criteria in toenemende mate van belang".

Nu de Vlaamse overheid beslist heeft substantieel meer geld te besteden aan wetenschappelijk onderzoek, is ook in Vlaanderen de vraag pertinent welke inhoud er moet gegeven worden aan het wetenschapsbeleid. Het is niet gezond die vraag uitsluitend aan vorsers over te laten. Even ondenkbaar is het die vraag alleen in handen van politici te leggen. Het eenrichtingsverkeer dat vandaag de dienst uitmaakt, moet plaats maken voor een vruchtbare dialoog tussen wetenschap en politiek. Ik pleit dan ook voor een 'breed, open en uitermate politiek debat' over de prioriteiten in het wetenschapsbeleid.